

СВОБОДА ОБ'ЄДНАНЬ У РІШЕННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Дахова Ірина Іванівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
e-mail: dakhovairina@mail.ru

Ключові слова: свобода об'єднань, свобода вираження поглядів, плюралізм, політична партія, рішення Європейського Суду з прав людини

Стаття 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод проголошує, що кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів. У літературі визначається сфера дії свободи об'єднання відповідно до статті 11 Конвенції: утворення об'єднання; внутрішня організація об'єднання; вступ до об'єднання; права об'єднання [1, с. 605]. Пунктом 2 статті 11 також охоплюється питання обмеження свободи об'єднання.

Свобода об'єднання з іншими полягає в можливості досягати спільних цілей групи осіб, а також є однією з форм, якої може набутись свобода вираження поглядів. Громадянин повинен мати можливість поділитися своїми думками у колективі односторонців. Мета свободи об'єднання – забезпечення того, аби діяльність, яку здійснюють колективно, була захищена так само, як і діяльність окремої особи. Право на свободу об'єднання включає право створювати об'єднання, вступати в об'єднання, добровільно обирати організацію для об'єднання з метою досягнення спільної мети [2, с. 270]. Такі об'єднання, на думку Європейського Суду з прав людини, мають здатність володіти фундаментальними правами, а держава повинна ці права гарантувати (рішення у справі «Plattform „Arzte fur das Leben“»).

Європейський суд з прав людини (далі – Суд) у рішенні «Горжелік та інші проти Польщі» від 20.12.2001 р. вказує, що право на створення юридичної особи для того, щоб спільно діяти у сфері взаємних інтересів, є одним з найважливіших аспектів на свободу об'єднання, без якого це право позбавлялося б будь-якого сенсу. Наявність положень національного законодавства, які захищають свободу асоціацій, а також правозастосовна практика держави вказують на рівень розвитку демократії в цій країні. Європейський Суд послідовно дотримується тієї думки, що відмова національної влади у наданні об'єднанню осіб статусу юридичної особи є втручанням влади у здійснення заявниками права на свободу об'єднань.

Причому Суд наголошує на тому, що держави при встановленні у законодавстві правил реєстрації об'єднань не повинні створювати невинуватених перешкод на шляху досягнення об'єднанням своїх цілей.

У рішенні «Соціалістична партія та інші проти Туреччини» від 25.05.1998 р. Суд слушно нагадує, що стаття 11 Конвенції повинна розглядатись у світлі статті 10. Захист думок і свободи висловлювати їх – одна із цілей свободи зібрань і створення асоціацій, як зазначається у ст. 11. Це ще більшою мірою стосується політичних партій з огляду на їх суттєву роль у забезпеченні плюралізму та успішного функціонування демократії. Суд неодноразово підкреслював, що не може існувати демократії без плюралізму. Саме з цієї причини свобода вираження поглядів охоплює не лише «інформацію» або «ідею», що сприймаються позитивно чи оцінюються як необразливі або малозначущі, а й такі, що ображають, шокують або навіть дратують. Оскільки діяльність політичних партій є колективною реалізацією свободи вираження думок, вже сам цей факт надає їм право шукати захист статей 10 та 11 Конвенції. У рішенні у справі «Chassagnou and Others v. France» від 29.04.1999 р. Суд також підкреслює, що свобода думки і совісті, як і свобода вираження поглядів, може бути обмежена, якщо вона не супроводжується гарантією мати можливість розділити свої переконання та ідеї колективно, в межах об'єднань осіб, що мають такі ж переконання, ідеї або інтереси.

Суд стверджує, що однією з основних характерних рис демократії є можливість, яку вона відкриває для вирішення проблем країни через діалог, не вдаючись до насильства, навіть коли цей діалог викликає роздратування. Демократія процвітає в умовах свободи вираження думок. З цієї точки зору не може бути виправдання створенню перешкод політичній групі виключно на тій підставі, що вона намагається обговорювати публічно ситуацію, що зачіпає частину населення держави, і брати участь у політичному житті країни, з тим, щоб, керуючись демократичними правилами, знайти рішення, здатні задовольнити кожну зацікавлену особу.

Європейський Суд велику увагу приділяє різним аспектам діяльності політичних партій. У своєму рішенні у справі «Об'єднана комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини» від 30.01.1998 р. Європейський суд з прав людини вказав, що політичні партії представляють собою форму асоціації, життєво необхідну для належного функціонування демократії, і зазначив, що об'єднання, в тому числі політична партія, не може бути позбавлене захисту, який надається Конвенцією, лише на тій підставі, що її дії розцінюються національними органами влади як підрив конституційних засад держави і вимагають застосування забороняючих заходів.

Із цього тим не менш не випливає, що влада тієї держави, в якій об'єднання через свою діяльність підриває функціонування органів цієї держави, позбавлені права захищати свої органи. У зв'язку з цим Суд визнає, що певний компроміс між вимогою захисту демократичного

суспільства і правами особи притаманній конвенційній системі. Для існування подібного компромісу будь-яке втручання з боку влади держави має відповідати п. 2 статті 11 Конвенції, в якому зазначено, що обмеження права на свободу об'єднання може підлягати лише тим обмеженням, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Необхідно враховувати позицію Суду про те, що вислів «передбачений законом» у п. 2 ст. 11 не тільки означає, щоб оскаржувана дія була передбачена національним законодавством, але й висуває певні вимоги до закону. Так, у рішенні «Маестрі проти Італії» від 17.02.2004 р. Суд вказує, що закон має бути доступним для конкретної особи і сформульованим з достатньою чіткістю для того, щоб вона змогла, якщо це необхідно, за допомогою кваліфікованих радників передбачити в розумних межах, виходячи з обставин справи, ті наслідки, які може спричинити означена дія. Щоб положення національного закону відповідали цим вимогам, він має гарантувати засіб юридичного захисту від свавільного втручання органів державної влади у права, що захищаються Конвенцією.

Звертаючись до питання обмеження права на свободу об'єднання, Суд також нагадує, що необхідність захисту прав і свобод може призвести до обмеження державою інших прав, тому основою демократичного суспільства є постійний пошук балансу між основними правами кожної особи.

Список використаних джерел:

1. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С.В. Шевчук. – Вид. 3-тє. – К.: Реферат, 2010. – 831 с.
2. Дудаш Т.І. Практика Європейського Суду з прав людини: навч.-практ. посіб. / Т.І. Дудаш. – К.: Алерта, 2013. – 368 с.